

Republica Moldova

Alegeri prezidențiale și Referendum 2024

Autor: Ion Cristea

Editor: George Scutaru

Autor: Ion Cristea, Expert Relații Internaționale, New Strategy Center

Editor: George Scutaru, CEO, New Strategy Center

© New Strategy Center

Copertă: Steagul Republicii Moldova, sursă: stock.adobe.com

Despre New Strategy Center

New Strategy Center este un think tank românesc specializat în politică externă, de apărare și securitate. New Strategy Center își concentrează activitatea pe trei direcții principale: furnizarea de analize de specialitate pentru factori de decizie; desfășurarea unor dezbateri periodice, atât în regim Chatham House, cât și publice, pe teme de interes; extinderea activității externe prin încheierea de parteneriate cu instituții sau organizații similare din lume, în vederea elaborării de documente de politici și organizării de conferințe internaționale. Regiunea Mării Negre și zona Balcanilor sunt domenii de interes prioritar pentru New Strategy Center.

Disclaimer: Textul acesta conține opiniile și perspectiva personală a autorului și nu reflectă neapărat punctul de vedere al New Strategy Center.

Alegeri prezidențiale și referendum constituțional: Un prim test pentru viitorul pro-european al Republicii Moldova

Introducere

La 20 octombrie 2024, Republica Moldova va organiza primul tur al alegerilor prezidențiale, concomitent cu un referendum constituțional privind aderarea la Uniunea Europeană. Aceste procese democratice oferă cetățenilor oportunitatea de a-și exprima, prin vot, viziunea asupra direcției viitoare a țării, într-un context geopolitic complex și tensionat. Deciziile alegătorilor vor influența nu doar traiectoria strategică a Republicii Moldova pentru următorii ani, ci și imaginea țării pe scena internațională. Referendumul constituțional are potențialul de a consolida parcursul pro-european al Republicii Moldova, ancorând acest obiectiv în Constituție. În același timp, există riscul ca un rezultat incert sau neadoptarea sa din cauza unei prezențe reduse să exacerbeze instabilitatea politică, periclitanând procesul de integrare europeană. Federația Rusă joacă un rol activ în acest context, folosind diverse instrumente de influență, cum ar fi interferența în procesul electoral, propaganda și acțiuni orientate spre destabilizarea Republicii Moldova, în efortul de a menține țara în sfera sa de influență.

Importanța alegerilor prezidențiale

Republica Moldova este o republică parlamentară, în care prerogativele constituționale ale președintelui sunt în principal limitate la reprezentarea statului pe plan internațional și la garantarea suveranității, independenței, unității și integrității teritoriale.¹ Cu toate acestea, alegerile prezidențiale au o importanță semnificativă, deoarece politicienii au exploatat în mod constant diviziunile existente în societate, transformând fiecare scrutin electoral într-o confruntare geopolitică între forțele pro-europene și cele pro-ruse.

În ultimii 3 ani, Republica Moldova a înregistrat un avânt diplomatic semnificativ, stimulat de contextul geopolitic regional, în special de războiul din Ucraina. Această perioadă a fost marcată de un sprijin internațional consolidat, materializat prin suport economic și vizite de rang înalt ale unor oficiali precum Antony Blinken², Emmanuel Macron³ sau Olaf Scholz⁴, și de o consolidare semnificativă a relației bilaterale cu România. Un moment marcant în politica externă a fost găzduirea, în 2023, a Summit-ului Comunității Politice Europene, considerat unul dintre cele mai importante evenimente diplomatice de la proclamarea independenței în 1991.⁵ De asemenea, în iunie 2022, Republica Moldova a

¹ Președinția Republicii Moldova, „Statutul și atribuțiile președintelui Republicii Moldova”. Accesat la: <https://presedinte.md/rom/statutul-si-atributiile>

² „Secretarul de stat al SUA, Antony Blinken, a sosit la Chișinău”, *Jurnal.md*, 29 mai 2024. Accesat la: <https://www.jurnal.md/ro/news/428a66eb14a62914/secretarul-de-stat-al-sua-antony-blinken-a-sosit-la-chisinau.html>

³ „Emmanuel Macron, la Chișinău: Aspirațiile europene ale R. Moldova sunt absolut legitime”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 15 iunie 2022. Accesat la: <https://moldova.europalibera.org/a/macron-vrem-s%C4%83-transmitem-un-mesaj-pozitiv-%C8%99i-clar-fa%C8%9B%C4%83-de-cererea-depus%C4%83-de-r-moldova/31899674.html>

⁴ „Cancelarul Germaniei, Olaf Scholz, la Chișinău: „Vom sprijini R. Moldova din răspuțeri”, *Ziarul de Gardă*, 21 august 2024. Accesat la: <https://www.zdg.md/stiri/video-cancelarul-germaniei-olaf-scholz-la-chisinau-vom-sprijini-r-moldova-din-raspuțeri/>

⁵ Consiliul European, „Reuniunea comunității politice europene, 1 iunie 2023”. Accesat la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-summit/2023/06/01/>

obținut statutul de stat candidat pentru aderarea la UE⁶, iar în iunie 2024, Uniunea Europeană a deschis oficial negocierile de aderare cu Republica Moldova.⁷

Rezultatul alegerilor prezidențiale din 2024 va influența în mod semnificativ percepția Republicii Moldova în cadrul comunității europene și internaționale. O eventuală victorie a unui candidat cu orientări pro-estice ar putea submina dinamica diplomatică favorabilă pe care țara a cultivat-o și ar putea afecta relațiile cu partenerii occidentali. Conotația geopolitică a acestor alegeri a fost amplificată de decizia Maiei Sandu de a organiza, concomitent cu alegerile prezidențiale, un referendum constituțional privind aderarea la Uniunea Europeană.⁸ În contextul tensiunilor interne și al războiului din Ucraina, rezultatele acestor alegeri și ale referendumului vor influența inclusiv aspecte fundamentale precum securitatea și stabilitatea Republicii Moldova.

Drept exemplu, Serviciul de Informații și Securitate (SIS) al Republicii Moldova, element central al sistemului de securitate națională, este subordonat direct președintelui. În ultimii ani, SIS a parcurs un amplu proces de reformă, consolidându-și capacitățile instituționale de contracarare a activităților subversive. Informațiile furnizate de SIS au fundamentat deciziile Comisiei pentru Situații Excepționale (CSE) privind suspendarea a 12 posturi de televiziune și blocarea a peste 70 de pagini web în perioada decembrie 2022 - noiembrie 2023, ca răspuns la preocupările legate de dezinformare, amenințări la adresa securității naționale și conexiuni cu entități supuse sancțiunilor internaționale.⁹ De asemenea, SIS a avut un rol central în prevenirea destabilizărilor asociate protestelor orchestrate de Gruparea Șor în 2023 și în reducerea activității rețelelor de spionaj afiliate Federației Ruse care operau pe teritoriul Republicii Moldova.¹⁰

Nu în ultimul rând, alegerile prezidențiale și referendumul din 2024 vor marca, în esență, începutul neoficial al campaniei electorale pentru alegerile parlamentare programate în 2025. Federația Rusă a exprimat în mod repetat critici la adresa președintei Maia Sandu, acuzând-o de acțiuni contrare intereselor cetățenilor moldoveni¹¹ și de promovarea unei agende influențate de Occident.¹² În plus, Moscova a afirmat că Maia Sandu reprezintă o amenințare la adresa identității naționale a moldovenilor, în special după recunoașterea

⁶ Mihaela Conovali, „Republica Moldova a primit statutul de țară candidat pentru aderarea la UE”, *NewsMaker*, 23 iunie 2022. Accesat la:

<https://newsmaker.md/ro/republica-moldova-a-primit-statutul-detara-candidat-pentru-aderarea-la-ue/>

⁷ „Republica Moldova a început, oficial, negocierile de aderare la Uniunea Europeană”, *Guvernul Republicii Moldova*, 25 iunie 2024. Accesat la: <https://gov.md/ro/content/republica-moldova-inceput-oficial-negocierile-de-aderare-la-uniunea-europeana>

⁸ „La 20 octombrie, în Republica Moldova va avea loc un referendum republican constituțional privind aderarea la UE”, *Moldpres*, 16 mai 2024. Accesat la:

<https://www.moldpres.md/news/2024/05/16/24003609>

⁹ „Cele peste 70 de pagini web blocate de SIS, pentru perioada stării de urgență, nu scapă de interdicție”, *Ziarul de Gardă*, 16 ianuarie 2024. Accesat la:

<https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/cele-peste-70-de-pagini-web-blocate-de-sis-pentru-perioada-starii-de-urgenta-nu-scapa-de-interdicție/>

¹⁰ „Angajați ai PCCOCS și SIS, descinderi în Parlament: Șeful Direcției juridice, Ion Creangă, reținut pentru trădare de patrie”, *Ziarul Național*, 31 iulie 2024. Accesat la:

https://www.ziarulnational.md/ultima-ora-angajati-ai-pccocs-si-sis-descinderi-in-parlament-un-sef-de-directie-suspectat-de-tradare-de-patrie/#google_vignette

¹¹ „Zakharova called Sandu's policies comparable to experiments of the Third Reich”, *TASS*, 9 mai 2024. Accesat la: <https://tass.ru/politika/20750113>

¹² Pavel Zubov, “Zakharova called Sandu a “terminator man” infiltrated by the West”, 15 septembrie 2024. Accesat la: <https://www.gazeta.ru/politics/news/2024/09/15/23927485.shtml>

oficială a limbii române ca limbă de stat a Republicii Moldova.¹³ O victorie clară a Maiei Sandu și succesul referendumului ar contracara retorica Kremlinului, consolidând poziția partidelor pro-europene în perspectiva alegerilor parlamentare din 2025. În schimb, un rezultat favorabil candidaților pro-ruși ar alimenta discursul propagandistic al Federației Ruse, contribuind la întărirea acestor forțe în peisajul politic din Republica Moldova.

Prezentarea candidaților

Un total de 11 candidați au fost înregistrați de Comisia Electorală Centrală pentru alegerile prezidențiale din 2024.¹⁴ Actuala președintă a Republicii Moldova, Maia Sandu, continuă să conducă în sondajele de opinie, ocupând o poziție de lider incontestabil. Conform unui sondaj publicat pe 7 octombrie, 36,1% dintre respondenți, excluzând diaspora, și-au exprimat intenția de a o vota pe Maia Sandu.¹⁵ Această tendință este confirmată și de un sondaj realizat de Institutul Republican Internațional în perioada mai-iunie, conform căruia 34% dintre respondenți planifică să o susțină pe Maia Sandu la alegerile din 20 octombrie.¹⁶

Pe de altă parte, același sondaj indică și un nivel ridicat de neîncredere față de Maia Sandu din partea cetățenilor, de 37%, fiind depășită doar de Ilan Șor (40%), implicat în scandalul furtului unui miliard de dolari din băncile moldovenești în 2014. Deși Maia Sandu nu este asociată cu scandaluri de corupție, nivelul ridicat de neîncredere poate fi explicat printr-un mandat caracterizat de multiple provocări, precum pandemia de COVID-19, criza energetică, inflația accentuată, provocările războiului din Ucraina și ritmul lent al reformelor în domenii esențiale. Deși gestionarea acestor crize a fost în mare parte responsabilitatea Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS), care a obținut majoritatea parlamentară în 2021, cetățenii asociază frecvent deciziile guvernamentale cu Maia Sandu. Această asociere contribuie direct la scăderea popularității sale, amplificând nivelul de nemulțumire și antipatie în rândul unei părți a populației.

Liderul Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM), Igor Dodon, a anunțat pe 8 iulie că nu va candida la alegerile prezidențiale¹⁷, deși era considerat cel mai popular candidat al opoziției, cu o susținere de 19% în sondaje.¹⁸ Această decizie a creat incertitudine cu privire la cine va fi principalul candidat al opoziției capabil să ducă competiția prezidențială într-un eventual tur al doilea. Deși Igor Dodon și PSRM și-au anunțat sprijinul pentru fostul procuror general Alexandr Stoianoglo, acesta beneficiază de o susținere mai modestă, de

¹³ „Zakharova called Sandu a “threat to the Moldovan people”, *TASS*, 2 noiembrie 2023. Accesat la: <https://tass.ru/politika/19182185>

¹⁴ Iurie Rotari, „Cine sunt candidații la prezidențiale și ce le promit moldovenilor”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 26 septembrie 2024. Accesat la: <https://moldova.europalibera.org/a/cine-sunt-candidatii-la-prezidentiale-si-ce-le-promit-moldovenilor/33134715.html>

¹⁵ „Cine sunt favoriții în cursa alegerilor prezidențiale și a celor parlamentare”, *Watchdog*, 7 octombrie 2024. Accesat la: <https://watchdog.md/polls/208313/cine-sunt-favoritii-in-cursa-alegerilor-prezidentiale-si-a-celor-parlamentare/>

¹⁶ International Republican Institut, „National Poll of Moldova | May-June 2024”, 15 iulie 2024. Accesat la: <https://www.iri.org/resources/national-poll-of-moldova-may-june-2024/>

¹⁷ „Igor Dodon nu va candida la prezidențiale în Republica Moldova”, *Veridica*, 8 iulie 2024. Accesat la: <https://www.veridica.ro/stiri/igor-dodon-nu-va-candida-la-prezidentiale-in-republica-moldova>

¹⁸ International Republican Institut, „National Poll of Moldova | May-June 2024”, 15 iulie 2024. Accesat la: <https://www.iri.org/resources/national-poll-of-moldova-may-june-2024/>

doar 10,1% din intențiile de vot.¹⁹ Decizia PSRM de a-l susține pe Stoianoglo a generat confuzie chiar și în rândul electoratului socialist, deoarece, în conferința de presă de lansare a candidaturii, Stoianoglo a declarat că sprijină integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană, o poziție care contravine orientării tradiționale pro-ruse a PSRM.²⁰ De asemenea, Alexandr Stoianoglo deține și cetățenia României, aspect care adaugă o notă suplimentară de controversă, având în vedere că Igor Dodon a criticat-o în mod repetat pe Maia Sandu pentru faptul că deține dublă cetățenie.²¹

Alexandr Stoianoglo, de origine etnică găgăuză, este relativ necunoscut la nivel național, nu stăpânește bine limba română și este considerat lipsit de carismă, ceea ce îi diminuează atractivitatea electorală. Una dintre acuzațiile care îi afectează imaginea publică este presupusa sa legătură cu omul de afaceri Veaceslav Platon. În aprilie 2017, Judecătoria Chișinău l-a condamnat pe Platon la 18 ani de închisoare pentru escrocherie și spălare de bani în proporții deosebit de mari.²² În 2020, Platon a fost eliberat din detenție în urma unui demers inițiat de Stoianoglo, care la acea vreme ocupa funcția de Procuror General. Ulterior, Platon a fugit în Marea Britanie, de unde continuă să influențeze scena politică de la Chișinău.²³

În cadrul campaniei prezidențiale, Alexandr Stoianoglo își consolidează imaginea de victimă politică în raport cu Maia Sandu și Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS).²⁴ În 2021, după ce PAS a obținut majoritatea parlamentară, Stoianoglo a fost suspendat din funcția de Procuror General și arestat în contextul unei investigații penale, fiind acuzat de abuz în serviciu, corupție pasivă și declarații false. În 2023, Maia Sandu l-a demis oficial din funcție.²⁵ În același an, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a constatat că autoritățile din Republica Moldova i-au încălcat drepturile lui Stoianoglo prin suspendarea din 2021, deoarece nu i s-a oferit posibilitatea de a contesta decizia.²⁶

¹⁹ „Cine sunt favoriții în cursa alegerilor prezidențiale și a celor parlamentare”, *Watchdog*, 7 octombrie 2024. Accesat la:

<https://watchdog.md/polls/208313/cine-sunt-favoritii-in-cursa-alegerilor-prezidentiale-si-a-celor-parlamentare/>

²⁰ „Alexandru Stoianoglo pledează pentru integrarea europeană și neutralitatea Moldovei”, *Infotag*, 8 iulie 2024. Accesat la: <https://www.infotag.md/politics-ro/317321/>

²¹ Olga Scripnic, „Alexandr Stoianoglo, și cetățean român, și susținător al ideii că șefii statului trebuie să o dețină doar „pe cea moldovenească”, *Agora*, 1 octombrie 2024. Accesat la:

<https://agora.md/2024/10/01/alexandr-stoianoglo-si-cetatean-roman-si-sustinator-al-ideii-ca-sefii-statului-trebuie-sa-o-detina-doar-pe-cea-moldoveneasca>

²² „Veaceslav Platon, condamnat la 18 ani de închisoare. Omul de afaceri a fost lipsit de ultimul cuvânt”, *Anticorupție.md*, 20 aprilie 2017. Accesat la:

<https://anticoruptie.md/ro/dosare-de-coruptie/veaceslav-platon-condamnat-la-18-ani-de-inchisoare-omul-de-afaceri-a-fost-lipsit-de-ultimul-cuvant>

²³ Viorica Mija, „Eliberarea lui Platon: restart în dosarul fostului procuror general, Alexandr Stoianoglo”, *Anticorupție.md*, 11 iulie 2024. Accesat la:

<https://anticoruptie.md/ro/dosare-de-coruptie/eliberarea-lui-platon-restart-in-dosarul-fostului-procuror-general-alexandr-stoianoglo>

²⁴ „Stoianoglo: Sunt victima unei comenzi politice coordonate de stat”, *Știri.md*, 6 iulie 2022. Accesat la: <https://stiri.md/article/social/stoianoglo-sunt-victima-unei-comenzi-politice-coordonate-de-stat/>

²⁵ „Alexandr Stoianoglo a fost demis din funcția de procuror general, după 2 ani de suspendare”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 26 septembrie 2023. Accesat la: <https://moldova.europalibera.org/a/alexandr-stoianoglo-a-fost-demis-din-functia-de-procuror-general-dupa-2-ani-de-suspendare/32609981.html>

²⁶ Nadejda Coptu, „Fostul procuror general câștigă la CEDO”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 24 octombrie 2023. Accesat la: <https://moldova.europalibera.org/a/fostul-procuror-general-castiga-la-cedo/32651589.html>

Renato Usatîi, o figură controversată pe scena politică din Republica Moldova, ocupă locul al treilea în sondaje, cu aproximativ 7,5% din intențiile de vot.²⁷ Personalitatea sa carismatică și prezența activă pe rețelele sociale contribuie la creșterea popularității sale, existând posibilitatea de a-l devansa pe Alexandr Stoianoglo în cursa electorală. Usatîi nu este o prezență nouă în politica moldovenească; în 2015 și 2019 a câștigat din primul tur funcția de primar al municipiului Bălți, după organizarea mai multor concerte electorale. Apogeul său politic a fost atins în alegerile prezidențiale din 2020, când a obținut 16,9% din voturi, ocupând locul al treilea.²⁸ Anterior carierei politice, Renato Usatîi a locuit mulți ani în Federația Rusă, unde a fost vicepreședinte al Uniunii Constructorilor Căilor Ferate din Moscova. Relațiile sale cu lumea criminală au fost frecvent discutate în spațiul public, fiind publicate fotografii care îl arată alături de Grigore Caramalac, unul dintre cei mai cunoscuți infractori originari din Republica Moldova, refugiat la Moscova de peste două decenii și apropiat de FSB, serviciul intern de securitate din Federația Rusă, care gestionează operațiunile îndreptate împotriva Republicii Moldova.²⁹ Într-un interviu din 2013, Usatîi a afirmat că „eroul” său este Vladimir Putin și s-a autocaracterizat drept „un om sovietic”.³⁰ În același timp, în 2020, Ministerul rus de Interne l-a anunțat pe Renato Usatîi în căutare internațională, în cadrul unui dosar penal privind organizarea unei grupări criminale.³¹ Pe parcursul carierei sale politice, Usatîi a făcut numeroase declarații controversate, inclusiv propunerea de a transforma Ambasada SUA într-un club de karaoke sau construirea unui prototip al Marelui Zid Chinezesc la granița cu România.³² În același timp, el a condamnat invazia Rusiei în Ucraina din 24 februarie 2022. În actuala campanie electorală, Usatîi și-a exprimat dorința de a transforma Republica Moldova într-o republică prezidențială³³ și a susținut că singura soluție pentru salvarea țării este „o dictatură a ordinii în interesul statului”.³⁴

Irina Vlah, fostă Bașcană (guvernator) a Găgăuziei, se bucură de un suport de 4,1% conform sondajului din luna octombrie, înregistrând o scădere față de rezultatul de 5,8%

²⁷ „Cine sunt favoriții în cursa alegerilor prezidențiale și a celor parlamentare”, *Watchdog*, 7 octombrie 2024. Accesat la:

<https://watchdog.md/polls/208313/cine-sunt-favoritii-in-cursa-alegerilor-prezidentiale-si-a-celor-parlamentare/>

²⁸ „Portretul candidatului Renato Usatîi la funcția de președinte al țării”, *Știri.md*, 1 octombrie 2024. Accesat la: <https://stiri.md/article/politica/portretul-candidatului-renato-usatii-la-functia-de-presedinte-al-tarii/>

²⁹ „Care este Patria lui Renato Usatîi?”, *Ziarul de Gardă*, 17 noiembrie 2024. Accesat la:

<https://www.zdg.md/investigatii/ancheta/care-este-patria-lui-renato-usatii/>

³⁰ Valentina Basiul, „Portretul unui... „om sovietic”: Renato Usatîi”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 28 ianuarie 2016. Accesat la: <https://moldova.europalibera.org/a/27516625.html>

³¹ „Russian Ministry of Internal Affairs Has Put Renato Usatii on the International Wanted List”, *TASS*, 23 iulie 2020. Accesat la: <https://tass.ru/proisshestviya/9038469>

³² „Portret de candidat: Primar din primul tur, afacerist în Rusia și lider de partid. Cine este Renato Usatîi”, *Agora*, 19 septembrie 2024. Accesat la: <https://agora.md/2024/09/19/portret-de-candidat-primar-din-primul-tur-afacerist-in-rusia-si-lider-de-partid-cine-este-renato-usatii>

³³ „Renato Usatîi s-a lansat în campania prezidențială: „Sunt gata să îmi asum întreaga responsabilitate pentru Moldova”, *Agora*, 21 septembrie 2024. Accesat la:

<https://agora.md/2024/09/21/renato-usatii-s-a-lansat-in-campania-prezidentiale-sunt-gata-sa-imi-asum-intreaga-responsabilitate-pentru-moldova>

³⁴ Laura Macari, „Renato Usatîi, candidatul „Partidului Nostru” la alegerile prezidențiale: „R. Moldova poate fi salvată doar printr-o dictatură”, *Agora*, 21 august 2024. Accesat la:

<https://agora.md/2024/08/21/renato-usatii-candidatul-partidului-nostru-la-alegerile-prezidentiale-r-moldova-poate-fi-salvata-doar-printr-o-dictatura>

obținut în sondajul din august.³⁵ Deși și-a început cariera politică în formațiuni pro-ruse, precum Partidul Comuniștilor (PCRM) și Partidul Socialiștilor (PSRM), Vlah s-a distanțat treptat de acestea și, în noiembrie 2023, a lansat organizația civică „Platforma Moldova”.³⁶ La momentul lansării, Vlah a subliniat orientarea sa pro-europeană, afirmând: „Experiența mea politică demonstrează că viitorul Moldovei este în Europa – nu este doar un slogan sau un simbol afișat pe clădiri”.³⁷ Cu toate acestea, în pofida retoricii pro-europene, ea a continuat să efectueze vizite frecvente în Federația Rusă în perioada ianuarie 2023 - ianuarie 2024, folosind rute indirecte prin Istanbul sau Erevan.³⁸ În contextul candidaturii sale, Vlah a acuzat actuala guvernare pro-europeană de instaurarea unei „dictaturi” și de „discriminare” a „teritoriilor locuite compact de cetățeni cu alte viziuni decât cele ale guvernării”, evitând însă o referire explicită la autonomia găgăuză.³⁹ În declarațiile recente, Vlah a subliniat tot mai des riscul implicării Republicii Moldova într-un conflict, în special din cauza creșterii bugetului pentru apărare, și a cerut consolidarea statutului de neutralitate al țării.⁴⁰ De asemenea, ea și-a îndemnat susținătorii să voteze „nu” la referendumul privind aderarea la UE.

Printre ceilalți candidați la alegerile prezidențiale se numără Ion Chicu, fost ministru în perioada în care oligarhul Vlad Plahotniuc deținea controlul politic în țară și prim-ministru în timpul mandatului fostului președinte Igor Dodon; Vasile Tarlev, care a deținut funcția de prim-ministru între 2001 și 2008, în timpul guvernării comuniste și președinției lui Vladimir Voronin; jurnalista Natalia Morari, foarte activă pe rețelele sociale și susținută de oligarhul Veaceslav Platon; precum și Victoria Furtună, fost procuror, care și-a lansat campania electorală printr-un videoclip filmat în Piața Suvorov din Tiraspol. Furtună susține că actuala guvernare de la Chișinău urmărește să implice Republica Moldova în conflictul din Ucraina, inclusiv prin reactivarea tensiunilor în regiunea transnistreană.⁴¹ Deși acești candidați înregistrează scoruri foarte modeste în sondaje, ei joacă un rol activ în campania de discreditare a președintei Maia Sandu, atacând-o aproape exclusiv pe aceasta și îndemnând la boicotarea referendumului privind integrarea europeană.

³⁵ „Cine sunt favoriții în cursa alegerilor prezidențiale și a celor parlamentare”, *Watchdog*, 7 octombrie 2024. Accesat la:

<https://watchdog.md/polls/208313/cine-sunt-favoritii-in-cursa-alegerilor-prezidentiale-si-a-celor-parlamentare/>

³⁶ „Fosta bașcană a Găgăuziei, Irina Vlah, lansează Asociația Obștească „Platforma Moldova”: „Un proiect socio-politic”, *Ziarul de Gardă*, 16 noiembrie 2023. Accesat la:

<https://www.zdg.md/stiri/politic/fosta-bascan-a-gagauziei-irina-vlah-se-lanseaza-in-politica-nationala-cu-propriul-partid/>

³⁷ Irina Vlah, „Experiența mea în politică”, *Facebook*, 15 noiembrie 2023. Accesat la:

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=898453464977275&set=a.407691097386850>

³⁸ Măriuța Nistor, „Irina Vlah, „pro-europeana” de pe cursa Chișinău – Moscova. Întrebări fără răspuns”, *Ziarul de Gardă*, 7 martie 2024. Accesat la:

<https://www.zdg.md/stiri/video-irina-vlah-pro-europeana-de-pe-cursa-chisinau-moscova-intrebari-fara-raspuns/>

³⁹ „Și Irina Vlah își anunță candidatura la președinție, iar la referendum spune că va vota „nu”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 17 iulie 2024. Accesat la:

<https://moldova.europalibera.org/a/si-irina-vlah-isi-anunta-candidatura-la-presedintie-iar-la-referendumul-privind-aderarea-la-ue-va-vota-nu/33039760.html>

⁴⁰ „Irina Vlah: Acum nu este momentul când trebuie să cheltuim pentru apărare”, *IPN.md*, 2 februarie 2024. Accesat la:

https://www.ipn.md/ro/irina-vlah-acum-nu-este-momentul-cand-trebuie-sa-8004_1102469.html

⁴¹ Cristian Bolotnicov, „De la Tiraspol, fosta procuratoare Victoria Furtună și-a anunțat candidatura la prezidențiale”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 30 iulie 2024. Accesat la:

<https://moldova.europalibera.org/a/de-la-tiraspol-fosta-procuroare-victoria-furtuna-si-a-anuntat-candidatura-la-prezidentiale/33056540.html>

Un alt candidat este Octavian Țîcu, susținut de forțele pro-europene alternative reunite sub blocul politic „Împreună”.⁴² Cu toate acestea, susținerea sa electorală se situează în jurul valorii de 1-2%, confirmând încă o dată că Maia Sandu rămâne singurul candidat pro-european de referință.

Republica Moldova pe drumul reformelor

În ultimii ani, Republica Moldova a intensificat eforturile de consolidare a statului de drept, ca parte a angajamentelor sale în procesul de aderare la Uniunea Europeană. Aceste eforturi sunt în concordanță cu angajamentele asumate de Maia Sandu și echipa sa guvernamentală în 2020 și 2021, care au vizat combaterea corupției și reformarea profundă a sistemului judiciar.

Reforma justiției, inițiată în 2022, prevede un proces extins de evaluare externă a judecătorilor și procurorilor din instituțiile-cheie. Prima etapă, deja încheiată, a vizat evaluarea candidaților pentru formarea noilor componente ale Consiliului Superior al Magistraturii (CSM) și Consiliului Superior al Procurorilor (CSP). A doua etapă, aflată în desfășurare, implică evaluarea judecătorilor Curții Supreme de Justiție, a conducerii Procuraturii Generale și a altor judecători și procurori de rang înalt.⁴³ Deciziile finale privind eliberarea din funcție a magistraților evaluați vor fi luate de noile componente ale CSM și CSP. Evaluarea este realizată de o comisie mixtă, formată din experți naționali și internaționali, pe baza a două criterii principale: etica și integritatea, inclusiv analiza amănunțită a averilor magistraților și a familiilor acestora.⁴⁴

Implementarea reformei justiției a întâmpinat dificultăți majore încă de la început, procesul de evaluare fiind marcat de întârzieri și de o opoziție puternică din partea magistraților. De exemplu, doar 5 din cei 28 de candidați pentru Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) au trecut evaluarea externă,⁴⁵ iar formarea noii componente a CSM a durat 21 de luni. În cazul Consiliului Superior al Procurorilor (CSP), procesul a fost finalizat după 13 luni. În a doua etapă a reformei justiției, care vizează evaluarea judecătorilor Curții Supreme de Justiție, un număr semnificativ de magistrați (20 din 25) au ales să demisioneze înainte de începerea procedurii de evaluare.⁴⁶ O situație similară s-a înregistrat și la Curtea de Apel Chișinău, unde 20 din 40 de judecători au demisionat voluntar înainte de a fi evaluați.⁴⁷

⁴² Vlad Țurcan, „Octavian Țîcu, candidatul blocului „Împreună” la funcția de președinte”, *Cu Sens*, 2 octombrie 2024. Accesat la:

<https://cusens.md/ro/reportaje/octavian-ticu-candidatul-blocului-impreuna-la-functia-de-presedinte/>

⁴³ Alexandr Nugmanov, „Vetting în Moldova: la ce etapă este reforma justiției și de ce rezultatele întârzie să apară”, *NewsMaker*, 27 februarie 2024. Accesat la:

<https://newsmaker.md/ro/vetting-in-moldova-la-ce-etapa-este-reforma-justitiei-si-de-ce-rezultatele-intarzie-sa-apara-cronologie-nm/>

⁴⁴ Membri Comisia Pre-Vetting. Accesat la: <https://vetting.md/membrii/>

⁴⁵ „Doar 5 din 28 au trecut testul. Comisia Pre-Vetting a finalizat evaluarea candidaților la funcții în CSM, din rândul judecătorilor”, *BIZLAW*, 7 februarie 2023. Accesat la:

<https://bizlaw.md/public/doar-5-din-28-au-trecut-testul-comisia-pre-vetting-a-finalizat-evaluarea-candidatilor-la-functii-in-csm-din-randul-judecatorilor>

⁴⁶ Nadejda Coptu, „Cât va plăti statul pentru demisiile judecătorilor din 2023”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 2 noiembrie 2023. Accesat la:

<https://moldova.europalibera.org/a/cat-va-plati-statul-pentru-demisiile-judecatorilor-din-2023/32667186.html>

⁴⁷ Nadejda Coptu, „Aproape jumătate din judecătorii Curții de Apel Chișinău și-au dat demisia pentru a evita vettingul”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 2 mai 2024. Accesat la:

<https://moldova.europalibera.org/a/aproape-jumatate-din-judecatorii-curtii-de-apel-chisinau-si-au-dat-demisia-pentru-a- evita-vettingul/32930800.html>

Această tendință este determinată de consecințele dure ale nepromovării evaluării externe, care includ pierderea pensiei speciale și interdicția de a ocupa funcții de judecător sau procuror pentru o perioadă de 5-7 ani.⁴⁸ Chiar dacă aceste demisii în masă au perturbat temporar activitatea sistemului judiciar, reforma justiției continuă, urmând să fie dusă la bun sfârșit până la finele anului 2025.⁴⁹

Pe lângă reforma justiției, Republica Moldova a realizat progrese majore în ultimii ani în ceea ce privește consolidarea rezilienței sale energetice. Un pas crucial în acest sens a fost diversificarea surselor de aprovizionare cu gaze naturale, accelerată de șantajul Gazprom de reducere a livrărilor de gaze către Republica Moldova.⁵⁰ Totodată, rețelele naționale de transport al gazelor, anterior controlate de Gazprom, au fost preluate de Vestmoldtransgaz, companie majoritar deținută de operatorul român Transgaz.⁵¹ Un alt proiect strategic este construcția liniei electrice Vulcănești-Chișinău, care va fi finalizată până la sfârșitul anului 2025 și va reduce dependența de energia electrică din regiunea transnistreană prin importul de energie electrică din România. În plus, sunt în derulare alte două proiecte strategice de interconexiune energetică cu România: linia electrică Bălți-Suceava (finalizare estimată în 2027) și linia electrică Strășeni-Gutinaș (finalizare estimată în 2028).⁵²

Simultan, Republica Moldova a întreprins măsuri substanțiale pentru a-și consolida reziliența față de acțiunile ostile ale Federației Ruse. În 2023, Chișinăul a implementat principiul parității diplomatice în relația cu Moscova, ceea ce a dus la reducerea semnificativă a prezenței diplomatice ruse în țară.⁵³ Reducerea semnificativă a numărului de diplomați ruși a determinat și o reducere a numărului de ofițeri sub acoperire ai FSB și GRU.⁵⁴ Tot în 2023, a fost adoptată o nouă Strategie de Securitate Națională, care, pentru prima dată, identifică Rusia ca o amenințare majoră la adresa statului moldovean.⁵⁵ De asemenea, în iulie 2023, a

⁴⁸ Pavel Păduraru, „Ce ascunde exodul judecătorilor din sistem? O indemnizație de sute de mii de lei și pensii de zeci de mii de lei”, *Jurnal.md*, 8 mai 2024. Accesat la: <https://www.jurnal.md/ro/news/02a08b82f4d7586a/ce-ascunde-exodul-judecatorilor-din-sistem-o-indemnizatie-de-sute-de-mii-de-lei-si-pensii-de-zeci-de-mii-de-lei.html>

⁴⁹ „Igor Chiriac: Suntem determinați ca reforma justiției să se încheie la finele anului 2025”, *Moldova 1*, 4 iunie 2024. Accesat la: <https://moldova1.md/p/29839/interviu--igor-chiriac-suntem-determinati-ca-reforma-justitiei-sa-se-incheie-la-finele-anului-2025>

⁵⁰ Ministerul Energiei, „Gaze naturale și produse petroliere”. Accesat la: <https://energie.gov.md/ro/content/gaze-naturale-si-produse-petroliere>

⁵¹ Guvernul Republicii Moldova, „Decizia CSE: rețelele de transport a gazelor din Republica Moldova vor fi operate de către Vestmoldtransgaz”, 5 septembrie 2023. Accesat la: <https://gov.md/ro/content/decizia-cse-retelele-de-transport-gazelor-din-republica-moldova-vor-fi-operate-de-catre>

⁵² „Începe construcția liniei electrice Vulcănești – Chișinău. Cât costă proiectul și cine-l va implementa”, *Ziarul de Gardă*, 29 martie 2024. Accesat la: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-economice/incepe-constructia-linii-electrice-vulcanesti-chisinau-cat-costa-proiectul-si-cine-l-va-implementa/>

⁵³ „Paritatea diplomatică // Angajații Ambasadei Rusiei la Chișinău părăsesc teritoriul Republicii Moldova”, *IPN.md*, 14 august 2023. Accesat la: https://www.ipn.md/ro/paritatea-diplomatica-angajatii-ambasadei-rusiei-la-chisinau-parasesc-teritoriul-7978_1098823.html

⁵⁴ Discuții ale experților NSC cu experți și oficiali din Republica Moldova, în timpul vizitei de documentare efectuată în perioada 17-19 septembrie 2024

⁵⁵ Cristian Sava, „Rusia este principala amenințare în adresa Republicii Moldova și a întregii regiuni. Strategia Apărării Naționale pentru anii 2024-2034, aprobată de Guvernul de la Chișinău.” *TVR Moldova*, 5 octombrie 2023. Accesat la: <https://tvr Moldova.md/article/6d70923b7d94580a/rusia-este-principala-amenintare-in-adresa-republicii-moldova-si-a-intregii-regiuni-strategia-apararii-nationale-pentru-anii-2024-2034-aprobata-de-guvernul-de-la-chisinau.html>

fost creat Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării, având ca scop consolidarea cooperării interinstituționale pentru combaterea dezinformării, manipulării informațiilor și a ingerințelor străine.⁵⁶

Cu toate acestea, Republica Moldova se confruntă în continuare cu provocări socio-economice semnificative, care afectează în mod direct nivelul de trai al populației. Contextul economic marcat de un salariu minim net de 220 de euro și o pensie minimă de 135 de euro limitează impactul pozitiv al acestor reforme asupra cetățenilor. Mai mult, țara a fost afectată de o succesiune de crize, inclusiv pandemia de COVID-19, criza energetică, o inflație record de 34%, războiul din Ucraina, aflusul de refugiați și perturbările lanțurilor de aprovizionare. În acest sens, forțele de opoziție exploatează nemulțumirile sociale, argumentând că guvernarea pro-europeană a Maiei Sandu este responsabilă pentru valul de scumpiri care a agravat semnificativ condițiile de trai ale cetățenilor. Rusia folosește diverse structuri criminale, în primul rând cele gestionate de oligarhul Ilan Șor, pentru a introduce sume importante de cash pentru a plăti demonstrații împotriva guvernului sau a cumpăra voturi la aceste alegeri. Spre exemplu, într-o singură noapte, autoritățile de respectare a legii au descoperit la diverși cetățeni ce veneau de la Moscova cu avionul circa 1,2 milioane USD cash, ancheta relevând că banii aceștia erau destinați acțiunilor de destabilizare ale Republicii Moldova.⁵⁷

Referendumul constituțional pentru aderarea la Uniunea Europeană

Referendumul din 20 octombrie 2024, promovat sub egida aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană, are ca obiectiv principal modificarea Constituției.⁵⁸ Acest mecanism democratic permite evitarea cerinței unei majorități constituționale de 67 de voturi, necesare pentru modificarea Constituției prin procedura parlamentară, în contextul în care Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) deține 63 de mandate. Cetățenilor li se va adresa întrebarea: „Susțineți modificarea Constituției pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană?”.⁵⁹

Un răspuns afirmativ majoritar va determina includerea în preambulul Constituției a prevederii privind identitatea europeană a poporului Republicii Moldova și a ireversibilității parcursului european al țării. De asemenea, integrarea în Uniunea Europeană va fi consacrată ca obiectiv strategic național. În plus, va fi introdus un nou capitol în Constituție, intitulat „Integrarea în Uniunea Europeană”. Acesta va stipula că aderarea Republicii Moldova la tratatele constitutive ale UE va fi aprobată de Parlament prin lege organică, iar după aderare,

⁵⁶ „A fost instituit Centrul pentru comunicare strategică și combatere a dezinformării.” *Parlamentul Republicii Moldova*, 5 octombrie 2023. Accesat la: <https://multimedia.parlament.md/a-fost-instituit-centrul-pentru-comunicare-strategica-si-combatere-a-dezinformarii/>

⁵⁷ Discuții ale experților NSC cu experți și oficiali din Republica Moldova, în timpul vizitei de documentare efectuată în perioada 17-19 septembrie 2024

⁵⁸ Iurie Rotari, „Explainer: Despre ce este referendumul din 20 octombrie?” *Radio Europa Liberă Moldova*, 8 august 2024. Accesat la: <https://moldova.europalibera.org/a/explainer-despre-ce-este-referendumul-din-20-octombrie/33069196.html>

⁵⁹ „Votat în Parlament: Întrebarea exactă la care vom răspunde la referendum.” *Anticorupție.md*, 17 mai 2024. Accesat la: <https://anticoruptie.md/ro/stiri/votat-in-parlament-intrebarea-exacta-la-care-vom-raspunde-la-referendum>

tratatele constitutive și actele juridice obligatorii ale Uniunii Europene vor prevala asupra dispozițiilor interne care le contravin.⁶⁰

Validarea referendumului este condiționată de atingerea unui prag de participare de cel puțin 33,3% din numărul total al alegătorilor înscriși în listele electorale, ceea ce reprezintă aproximativ 1.000.000 de cetățeni.⁶¹ Datele statistice relevă însă o provocare semnificativă în mobilizarea electoratului. La alegerile prezidențiale din 2020, doar 1.364.597 de alegători au participat la primul tur, reprezentând o rată de prezență de 48,81%, dintre care aproximativ 150.000 de voturi proveneau din diasporă.⁶² Riscul unui eșec al validării referendumului este accentuat de precedente istorice, cum ar fi referendumul constituțional din 2010, care a vizat modificarea procesului de alegere a președintelui, și care a eșuat din cauza participării insuficiente (30,29%).⁶³

Conform unui sondaj realizat în luna iulie, reprezentativ pentru întreg teritoriul Republicii Moldova, 66,1% dintre respondenți au declarat că intenționează să participe la referendum. Dintre aceștia, 65,8% ar vota „pentru” modificarea Constituției, iar 34,2% ar vota „contra”.⁶⁴ În plus, un sondaj efectuat în luna septembrie arată că 68,3% dintre respondenți sunt decizi să voteze la referendum, dintre care 63,2% susțin aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană.⁶⁵

Un rezultat favorabil al referendumului ar conferi o legitimitate sporită orientării europene a Republicii Moldova, diminuând capacitatea forțelor de opoziție de a promova o agendă politică pro-rusă. Astfel, eșecul referendumului a devenit cea mai importantă miză pentru opoziția pro-rusă din Republica Moldova în această toamnă. Boicotarea referendumului va fi, cel mai probabil, o strategie comună pentru toate aceste forțe, cu scopul de a împiedica atingerea pragului de participare necesar pentru validare și, în consecință, de a submina parcursul european al țării.

De exemplu, Partidul Socialiștilor, condus de Igor Dodon, a făcut apel la boicotarea referendumului, calificându-l drept „illegal”. Dodon avertizează că un vot pozitiv ar conduce la pierderea „imediată” a unei părți din suveranitatea Republicii Moldova în favoarea Uniunii

⁶⁰ „20 octombrie 2024, referendum republican constituțional: Cetățenii vor răspunde la întrebarea ‘Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?’” *Parlamentul Republicii Moldova*, 16 mai 2024. Accesat la: <https://multimedia.parlament.md/20-octombrie-2024-referendum-republican-constitutional-cetatenii-vor-raspunde-la-intrebarea-sustineti-modificarea-constitutiei-in-vederea-aderarii-republicii-moldova-la-uniunea-eur/>

⁶¹ „PAS explică: Ce trebuie să știm despre validarea referendumului.” *Știri.md*, 30 septembrie 2024. Accesat la:

<https://stiri.md/article/politica/pasa-explica-ce-trebuie-sa-stim-despre-validarea-referendumului/>

⁶² „Analiza de gen: Alegerile prezidențiale 2020” *Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova*, 2021. Accesat la:

https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Analiza%20de%20gen-Preziden%C8%9Biale%202020_web_RO.pdf

⁶³ Lidia Gorka, „Infografic: Istoria referendumurilor din Republica Moldova” *TVR Moldova*, 27 septembrie 2024. Accesat la:

<https://tvrmdova.md/article/bd766cb94bfa3806/infografic-istoria-referendumurilor-din-republica-moldova.html>

⁶⁴ Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE), „Sondaj de opinie: Peste 66% dintre cetățenii moldoveni intenționează să participe la referendumul constituțional privind aderarea Republicii Moldova la UE.” 30 iulie 2024. Accesat la:

<https://ipre.md/2024/07/30/sondaj-de-opinie-pest-66-dintre-cetatenii-moldoveni-intentioneaza-sa-participe-la-referendumul-constituțional-privind-aderarea-republicii-moldova-la-ue/>

⁶⁵ CBS-Research, „Sondaj socio-politic septembrie 2024”, *WatchDog*, 23 septembrie 2024. Accesat la: <https://watchdog.md/wp-content/uploads/2024/10/Prezentare-Sondaj-Septembrie-2024.pdf>

Europene, sugerând că directivele europene vor fi implementate automat în legislația națională.⁶⁶ Partidul pentru Dezvoltare și Consolidare a Moldovei (PDCM), condus de Ion Chicu, care se prezintă drept pro-european, susține, de asemenea, boicotarea referendumului.⁶⁷ Pe de altă parte, blocul „Victoria”, controlat de oligarhul fugar Ilan Șor, a îndemnat alegătorii să participe la referendum și să voteze „împotriva”, argumentând că aderarea la UE ar transforma Moldova într-o „periferie a României”. Șor a sugerat că susținătorii săi ar trebui să sprijine Uniunea Economică Eurasiatică pentru a proteja „rămășițele identității moldovenești”. În același timp, Irina Vlah, fostul bașcan al Găgăuziei, a îndemnat alegătorii să voteze „nu” la referendum, în timp ce Renato Usatii nu și-a exprimat încă poziția oficială.⁶⁸

Interferența Federației Ruse

Federația Rusă intensifică atacurile hibride împotriva Republicii Moldova în contextul apropierii alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional. Kremlinul desfășoară aceste acțiuni, în principal, prin intermediul grupării Șor, aplicând strategii axate pe două obiective esențiale, cum ar fi coruperea electoratului și răspândirea dezinformării, cu scopul de a descuraja participarea cetățenilor la referendum.⁶⁹ Deși Partidul Șor a fost declarat ilegal de Curtea Constituțională în iunie 2023, oligarhul fugar Ilan Șor a înființat ulterior mai multe formațiuni politice, care au fost reunite în aprilie 2024, la Moscova, sub blocul politic „Victorie”.⁷⁰

Pentru o perioadă de timp, Gruparea Șor a profitat de o prevedere legislativă care permite persoanelor fizice să transporte până la 10.000 de euro în numerar la trecerea frontierei, fără a fi necesară declararea provenienței banilor. Prin intermediul unor „curieri” care efectuau călătorii repetate la Moscova, gruparea a transferat fonduri semnificative, destinate finanțării protestelor antiguvernamentale și mituirii alegătorilor, în special a celor aflați în situații financiar vulnerabile. Ca răspuns la măsurile autorităților de a limita transferurile de numerar, Gruparea Șor a adoptat noi metode de finanțare ilicită. Acestea includ utilizarea cardurilor bancare rusești MIR și deschiderea de conturi pentru bugetarii și pensionarii din Găgăuzia la banca rusă Promsvyazbank, condusă de Piotr Fradkov, fiul fostului premier și fost șef al Serviciului de Informații Externe Mikhail Fradkov. Aceste conturi sunt alimentate lunar cu 2000 MDL, sub formă de „indemnizații” provenite de la organizația non-profit

⁶⁶ Partidul Socialiștilor din Republica Moldova, „PSRM îndeamnă cetățenii țării să nu participe la referendumul din 20 octombrie”, 10 iulie 2024. Accesat la:

<https://socialistii.md/psrm-prizyvaet-grazhdan-strany-ne-uchastvovat-na-referendume-20-oktjabrja/>

⁶⁷ Ana-Maria Dolghii, „Susține integrarea europeană, dar boicotează referendumul. Chicu explică decizia partidului.” *Newsmaker*, 24 iunie 2024. Accesat la:

<https://newsmaker.md/ro/sustine-integrarea-europeana-dar-boicoteaza-referendumul-chicu-explica-decizia-partidului/>

⁶⁸ Iurie Rotari, „Da sau ba: Ce poziție au luat partidele față de referendumul privind integrarea europeană?” *Radio Europa Liberă Moldova*, 19 iulie 2024. Accesat la:

<https://moldova.europalibera.org/a/da-sau-ba-ce-pozitie-au-luat-partidele-fata-de-referendumul-privind-integrarea-europeana/33040974.html>

⁶⁹ Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, „Evaluarea implicării Federației Ruse în procesele electorale din Republica Moldova în 2024-2025”, 5 martie 2024. Accesat la:

<https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Scenarii%20de%20influen%C8%9B%C4%83%202024-2025.pdf>

⁷⁰ „Fugarul Ilan Șor și-a adunat liderii partidelor clonă la Moscova pentru a crea un bloc politic comun” *TV8*, 21 aprilie 2024. Accesat la:

<https://tv8.md/2024/04/21/foto-fugarul-ilan-sor-si-a-adunat-liderii-partidelor-clona-la-moscova-pentru-a-crea-un-bloc-politic-comun/256042>

„Eurasia”, cu sediul la Moscova și legături directe cu Ilan Șor.⁷¹ Recent, Gruparea Șor a implementat un mecanism suplimentar de finanțare ilicită, ce constă în semnarea unor așa-zise „contracte de muncă” cu cetățeni moldoveni, deghizate sub forma activităților de voluntariat pentru organizația „Eurasia”.⁷²

În august, procurorii anticorupție au efectuat percheziții la domiciliile unor presupuși „voluntari” ai lui Ilan Șor, demarând o anchetă penală privind finanțarea ilegală a partidelor politice și spălarea de bani de către un grup criminal organizat.⁷³ Investigațiile au relevat că acești indivizi primeau plăți lunare din surse obscure pentru activități ce vizau influențarea alegerilor prezidențiale, inclusiv organizarea de manifestații și proteste.⁷⁴ Stanislav Secrieru, consilier prezidențial pe probleme de apărare și securitate națională, a estimat că Rusia ar putea aloca până la 100 de milioane de euro pentru a interveni în alegerile prezidențiale și referendumul din acest an.⁷⁵

Deși autoritățile au reușit să prevină apariția violențelor în cadrul protestelor organizate de Gruparea Șor în ultimii doi ani, inclusiv în gestionarea relațiilor complexe cu regiunea găgăuză, gruparea continuă să-și consolideze influența electorală prin crearea unei baze de alegători dependenți financiar. Scopul principal este influențarea alegerilor prezidențiale și referendumului, dar mai ales a alegerilor parlamentare din 2025. Viorel Cernăuțeanu, șeful Inspectoratului General de Poliție, a declarat că doar în luna septembrie au fost transferați în Republica Moldova 15 milioane de dolari din Federația Rusă, bani destinați corupției alegătorilor. Conform datelor poliției, aproximativ 130.000 de persoane sunt implicate în această schemă de fraudă electorală.⁷⁶ Se estimează că Gruparea Șor vizează controlarea a circa 300.000 de voturi, susceptibile de a fi manipulate în favoarea oricărui candidat sau partid politic agreabil grupării.⁷⁷ Un precedent a fost stabilit în alegerile locale

⁷¹ „Kremlinul cumpără Găgăuzia și Orheiul cu carduri MIR? BNM admite existența platformelor transferurilor transfrontaliere.” *Bani.md*, 13 iunie 2024. Accesat la: <https://bani.md/kremlinul-cumpara-gagauzia-si-orheiul-cu-carduri-mir-bnm-admite-existenta-platformelor-transferurilor-transfrontaliere/>

⁷² „DOC: O nouă schemă pusă la cale de gruparea criminală Șor. Cum încearcă oligarhul fugar să legalizeze banii aduși din Rusia.” *Nord News*, 26 iunie 2024. Accesat la: <https://nordnews.md/investigatii/doc-o-noua-schema-pusa-la-cale-de-gruparea-criminala-sor-cum-incearca-oligarhul-fugar-sa-legalizeze-banii-adusi-din-rusia/>

⁷³ „Doamne, dă-i lui Putin puterea să ia Odesa și pe noi.’ Stenograma CNA din dosarul pornit pe finanțarea ilegală a partidelor politice, spălarea de bani și falsificarea rapoartelor financiare.” *Ziarul de Gardă*, 1 octombrie 2024. Accesat la: <https://www.zdg.md/stiri/doamne-da-i-lui-putin-puterea-sa-ia-odesa-si-pe-noi-stenograma-cna-din-dosarul-pornit-pe-finantarea-ilegala-a-partidelor-politice-spalare-de-bani-si-falsificarea-rapoartelor-finan/>

⁷⁴ „Cinci persoane reținute în urma a peste 50 de percheziții desfășurate în cadrul unor dosare pornite pe finanțarea ilegală a partidelor politice, spălarea de bani și falsificarea rapoartelor financiare.” *Ziarul de Gardă*, 1 octombrie 2024. Accesat la: <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/cinci-persoane-retinute-in-urma-a-pest-50-de-perchezitii-desfasurate-in-cadrul-unor-dosare-pornite-pe-finantarea-ilegala-a-partidelor-politice-spalare-de-bani-si-falsificarea-rapoartelor-financiare/>

⁷⁵ Gabriel Gavin, „Moldova accuses Russia of trying to rig its EU referendum”, *Politico*, 27 septembrie 2024. Accesat la: <https://www.politico.eu/article/moldova-russia-eu-referendum-membership-social-media/>

⁷⁶ „15 milioane de dolari transferați din Rusia pentru coruperea alegătorilor din Republica Moldova.” *IPN.md*, 3 octombrie 2024. Accesat la: https://www.ipn.md/ro/15-milioane-de-dolari-transferati-din-rusia-pentru-coruperea-8013_1107753.html

⁷⁷ Discuții ale experților NSC cu experți și oficiali din Republica Moldova, în timpul vizitei de documentare efectuată în perioada 17-19 septembrie 2024

din 2023, când Tatiana Cociu, candidatul alternativ al Grupării Șor, o persoană fără notorietate, a câștigat primăria orașului Orhei din primul tur, după ce candidatul principal, Alexei Lungu, a fost exclus din cursă printr-o decizie a Comisiei Electorale Centrale (CEC).⁷⁸

Numărul mare de candidați cu legături pro-ruse subliniază faptul că, pentru Moscova, miza principală nu este câștigarea alegerilor prezidențiale, ci subminarea referendumului constituțional. Acest obiectiv devine mult mai ușor de atins atunci când există 7-8 candidați, care desfășoară o campanie complexă de dezinformare, exploatând vulnerabilitățile și temerile cetățenilor. Printre narațiunile propagandistice se regăsesc scenarii alarmiste privind implicarea Republicii Moldova în războiul din Ucraina sau escaladarea conflictului transnistrean în cazul aderării la Uniunea Europeană.⁷⁹ În plus, se propagă informații false despre presupusa intenție a autorităților de a vinde terenurile agricole către companii europene.⁸⁰ Un alt aspect sensibil exploatat este amenințarea percepută la adresa valorilor tradiționale, inclusiv zvonuri despre închiderea Mitropoliei Moldovei și promovarea agendei LGBT în școli.⁸¹ Alegerea acestor teme de către Federația Rusă urmărește să inducă frică și incertitudine în rândul cetățenilor, cu scopul de a submina încrederea în parcursul european al Republicii Moldova și de a influența rezultatul referendumului.

Concluzii

Alegerile prezidențiale din 20 octombrie 2024 au o miză geopolitică semnificativă, amplificată de decizia de a organiza un referendum constituțional pentru modificarea Constituției în vederea aderării la Uniunea Europeană. Comisia Electorală Centrală a înregistrat un total de 11 candidați pentru aceste alegeri. Maia Sandu, actuala președintă pro-europeană a Republicii Moldova, se menține ca lider incontestabil în sondajele de opinie, în ciuda unui nivel ridicat de neîncredere din partea publicului, cauzat în principal de creșterea prețurilor și de ritmul lent al reformelor, în special în domeniul justiției.

Interferența Federației Ruse în scrutinul electoral din Republica Moldova a atins un nivel fără precedent, iar organizarea referendumului constituțional a dus la o schimbare de strategie din partea Moscovei. Rusia își exercită influența prin folosirea unui număr considerabil de candidați, dintre care unii se prezintă a fi pro-europeni, cu scopul de a desfășura o campanie complexă de dezinformare. Obiectivul central al acestei campanii este influențarea rezultatului referendumului, în special prin împiedicarea atingerii pragului de validitate de 33,3%, astfel încât acesta să fie declarat nul, subminând și decredibilizând parcursul pro-european al Republicii Moldova. Campania de dezinformare exploatează vulnerabilitățile și temerile cetățenilor, accentuând preocupările legate de posibila implicare a

⁷⁸ Cristian Bolotnicov, „Planul B a dat roade? La Orhei candidata afiliată lui Ilan Șor a câștigat Primăria și majoritatea în consiliu. PAS câștigă la nivel raional”, *Agora*, 6 noiembrie 2023. Accesat la: <https://agora.md/2023/11/06/planul-b-a-dat-roade-la-orhei-candidata-afiliata-lui-ilan-sor-a-castigat-primaria-si-majoritatea-in-consiliu-pas-castiga-la-nivel-raional>

⁷⁹ „Fals promovat de propaganda Rusiei: Moldova va fi atrasă în război dacă va adera la UE” *TV8*, 2 octombrie 2024. Accesat la: <https://tv8.md/2024/10/02/video-fals-promovat-de-propaganda-rusiei-moldova-va-fi-atrasa-in-razboi-daca-va-adera-la-ue/266576>

⁸⁰ „Președinta Maia Sandu și Prim-ministrul Dorin Ececan dezmint acuzațiile privind posibila vânzare a terenurilor către cetățeni străini”, *Infotag*, 30 septembrie 2024. Accesat la: <https://www.infotag.md/economics-ro/319191/>

⁸¹ Eugenia Apostu, „Trei zile de post și „rugăciune spornică” împotriva interzicerii Mitropoliei Moldovei”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 25 septembrie 2024. Accesat la: <https://moldova.europalibera.org/a/trei-zile-de-post-si-rugaciune-spornica-impotriva-interzicerii-mitropoliei-moldovei/33134755.html>

Republicii Moldova în conflictul din Ucraina, escaladarea tensiunilor din regiunea transnistreană, erodarea identității naționale sau susținerea agendei LGBT. Grupul Șor, condus de oligarhul Ilan Șor, aflat în exil la Moscova, reprezintă principalul instrument utilizat de Rusia pentru influențarea electoratului din Republica Moldova. Prin intermediul unor mecanisme ilegale, se urmărește introducerea unor sume considerabile de bani în țară, cu scopul de a corupe alegători vulnerabili din punct de vedere financiar. Aceste voturi sunt apoi manipulate în interesul Moscovei, cu intenția de a influența rezultatele electorale în favoarea unei agende politice pro-ruse.

Referendumul constituțional are potențialul de a consolida orientarea pro-europeană a Republicii Moldova, ancorând acest obiectiv în cadrul constituțional al țării. Cu toate acestea, există riscul ca rezultatul să genereze o creștere a instabilității politice. Formularea întrebării din cadrul referendumului se concentrează pe revizuirea Constituției, mai degrabă decât pe o decizie clară pentru sau împotriva aderării la Uniunea Europeană. Astfel, un rezultat nefavorabil nu ar trebui interpretat automat ca o respingere a direcției pro-europene, ci mai degrabă ca o manifestare a reticenței față de modificările constituționale, reticență alimentată de o amplă campanie de dezinformare.

După alegerile prezidențiale și referendum, Republica Moldova se va pregăti în 2025 de alegeri parlamentare. Rezultatul de acum va influența, desigur, scrutinul de anul viitor, miza finală fiind un președinte și un guvern pro-reformist și pro-occidental sau un președinte izolat pe scena politică și un guvern mai apropiat de Moscova ce va compromite prin inițiative controversate drumul spre Uniunea Europeană. Exemplul Georgiei planează și asupra Republicii Moldova, iar realitatea ne arată că Rusia desfășoară ample operațiuni hibride pentru a-și menține influența în țările din spațiul post-sovietic, văzut ca sfera sa de influență directă, un spațiu vital nenegociabil. Uniunea Europeană și țările lumii democratice trebuie să sprijine Republica Moldova pentru a face față acestui asalt teribil din partea Rusiei. Cetățenii Republicii Moldova trebuie să-și aleagă singuri viitorul, fără presiunea sau mita structurilor criminale pe care serviciile secrete ruse le folosesc pentru a distruge stabilitate acestei mici țări ce încearcă să scape de sub influența Moscovei.

